

NAGYATÁDI HORVÁTH TAMÁS A bázongorista vallomásaiból

„A bölcsek kezdetben azért irtak dalokat, hogy kiteljesítsék a szellemet, hogy a kicsapongásoknak véget vessenek, hogy az Ég akaratának eleget tegyenek. Később a zene elkorcsosult, eltért ezektől az ösvényektől, erkölcsstelen és indulatos lett és eredeti célját sohasem érte el. Ezek a változások a későbbi nemzedékekre is hatottak, néha olyan mértékben, hogy egész országok pusztultak el emiatt.”

Lao-Ce utolsó tanításai – Wen-Ce 174.

Az igazán nagy zenék nem tesznek mást, mint kiüresítik a hallgatót... Ezt már veszed is? Jó, legyen. Még nem egyeztem bele, de ha te az én semmirevaló, örökös monológjaimhoz ennyire ragaszkodsz, ha ezeket választottad gyakorlatod tárgyának, hát legyen... A nagy zenék kiüresítik az embert. Mert lélektől lélekig hangzanak, és a lélek, amikor megnyilatkozik, mondhatnám profánul, hogy szentségesen, akkor kiüresíti magát. A megnyilatkozás az kiüresedés. Ezt mindenki érzi, akibe az ihletettség legkisebb szikrája szorult.

A kritikai érzék sem más, csupán annak észlelése, hogy egy mű mennyire képes ennek megfelelni. A kritikus egyetlen normális kiindulópontja csak ez lehet. Semmi stilisztika, semmi történelem, semmi tudományoskodás, és egyáltalán, semmi más, mint annak az érzetnek a megfogalmazása, hogy amit hall, lát vagy olvas, mennyire üresíti ki őt mint befogadót. És azzal párhuzamosan, mennyire üresíthette ki a szerzőt és mennyire üresítheti ki az előadót.

Ezt keservesen tanultam ifjúkorom bravúroskodása után. Mert a felfedezés az még semmi. Rá kell döbbsenni újra és újra az igazára. Mércévé és állandó gyakorlattá kell magunkban tenni. Tehetséges voltam, bár messze nem virtuóz. Volt hallásom, de messze nem az, amire azt mondják, hogy abszolút. Lett egy zongorám, és elkezdtem klimpírozni. Belül hallottam a zenét, amit el kellett volna játszanom. Hangról hangra, hogy azt adjam ki, ami bennem szól.

Ez persze nem ment, mert nem voltam ura a hangszernek. És persze az érzéseimnek sem, ami másodlagos, de sokszor mégis fontosabb. Tanárokhoz kezdtem járni. Utólag elmondhatom, nagyszerű tanárokhoz. Gyakorlatokkal nyúztak, kínoztak, miközben azt éreztem, hogy meghal bennem a zene. Egyiknek-másiknak mondtam is, de általában átugrottak felettem. Egyikőjük mégis válaszolt rá. Vagyis filozofikus alkatánál fogva próbálkozott a megválaszolásával.

Úgy mondta, nem. Azt kezdte el magyarázni, amit azóta mélységesen átérzek. Persze akkor dermesztő

volt... Haljon meg benned az a zene, majd születik újabb. Nem biztos, hogy jobb vagy szebb, de születni fog, és a lényeg az ez. Ha meg nem, hát nem. Ha azonban születni fog, ahogy aztán születtek is egyre-másra, megtanulnak tisztelni téged. Hozzád idomulnak, mint egy csigaház, és te bennük fogsz lakozni. Egyre jobban. Születik, és ahogy születik, te átköltözöl belé, és ahogy szertefoszlanak a hangok, szertefoszlik az illúzió, amellyel épp azonosultál. Nem leszel más, csak egy üres csigaház. És az úgy lesz jó. Aki azt hallgatja, feloldódik benne, melléd költözik, és egy kicsit nem lesz. Aztán jönnek az újabb illúziók, hogy ez vagy az vagyok, ezt vagy azt kell megcsinálnom. Te meg mindezt töltögeted át dallamokba, harmóniákba.

Mindig újjászületsz, de egyre kisebb és kevesebb leszel, míg csak valóban el nem fogysz. Hogy közben alkotsz-e remekművet? Azt nem tudni... A művészek szentsége csakis ebben áll. Persze a tudományé és a vallásé is, csak máshogy, valamelyest. De azokra most nem térnék át. Maradjak csak a zenénél, hisz mégis abban élek. Szóval, egyre messzebb haladtam zenei tanulmányaimmal. Technikailag, szellemileg egyaránt. Már nem akartam mindenáron a bennem felhangzó zenét eljátszani, hanem megelégedtem annak a tehetségemhez és a tudásomhoz egyszerűsített változatával. Az sokkal emberibb is volt, hihetőbb és befogadhatóbb.

Képzeld el azt az embert, aki mindig csak kifogásolhatatlan zenéket játszik. Égi zenét. Az égi zene hibátlan-sága viszont elviselhetetlen idelent. Kell az embernek, játékosnak és hallgatónak egyaránt, hogy bekapaszkodhasson valamibe. Valamibe, ami a tökéletesség felől nézve hiba. Az kell a hallgatónak, hogy megragadja valami. Hogy elárassza, elmossa, megsemmisítse valami... A jegyek, ami a zenéket megkülönböztetik egymástól, azok, amelyekbe bele tud kapaszkodni a fül.

Szóval, ahogy egyre képzetesebb zenész lettem, éreztem a bennem zengő művek lassú megsemmisülését. Nagy és szomorú érzés. Leülsz a zongora elé, hogy kijátszod magadból, de csak idegesítő utánzata jön elő. Rengeteg sok mű halt el bennem, mígnem annyira megtanultam a kottázás tudományát, hogy nagy vonalakban rögzíteni tudtam egyiket-másikat. Azok akkor már az én kezem nyomát viselő művek voltak, aztán ahogy játszogattam és csiszogattam a leírtakat, egyre inkább a magaménak kezdtem tudni őket. Egyre kisebb művekké váltak, eltűnt belőlük minden grandiozitás, és egyre inkább én költöztem a hangjaik közé. És mire egyik-másik elkészült, úgy éreztem, hogy átköltöztem azokba. Testem üressé vált, érdektelenné és távolivá. De most figyelj!

Ahogy az efféle műveimet játszottam, azt vettem észre magamon, hogy a szabadság olyan foka az enyém, amit ember számára elérhetetlennek mondtam volna azelőtt. És hallgatóim között találtam olyanokat, akik afféle átszellemültséggel hallgatták, hogy azt hittem, lelke az én lelkemmel táncol végtelenné tágulva, kiüresedve. Aztán a technikai csiszoltság egy fokán túl már leírt mű nélkül tudtam magamból ilyeneket kijátsszani. És erre nincs szó.

De kategóriája sincs, hogy ez most jazz, vagy akármilyen... Ez a lélek áradása, ez bármikor, bárhol esedékesé válhat. Olyan, mint egy nyári zivatar, és én olyan fáradt vagyok, mint aki már ezerszámra élt át nyarakat, zivatarraival... A megtisztulás lehetősége mindig adott.

* * *

Szia. Régen itt állsz fölöttem? Tudod, csak elbóbiskoltam. Na, egy magamfajta öregtől ez nem meglepő. Pláne, ha azt vesszük, hogy meg is issza a magát. Ezt csak azért mondom, mert úgy visszahallottam. A ház-mester anyjától, vele beszélgetek olykor, egyedül vele. Nem sértő, akárki is jegyezte meg, csak inkább fáj. Ahogy a be nem vallott igazság fájhat. Hát fájdogál, és iszok rá. Aztán elbóbiskolok, de semmi különös...

Azt a szakadt kartonborítójú könyvet nézed most az ágyam előtt? Talán már kívülről tudom, mégis évente újra elolvasom. Általában ősszel, ősz közepén. Elmondom, hogy került hozzám, hiszen látod, alig van a lakásban könyv, és nincs köztük olyan, amelyiknek ne lenne saját története. Amit magam vettem, vagy ajándékba kaptam, azokat mind továbbadtam, ha nem tudtak igazán fontosá válni.

Régen más volt minden. Volt becsületünk, szavunk, értékünk. Régen, amikor még nem voltak ezek a sztárok, csak a zene számított, mintha még lett volna hallásuk a boltvezetőknek és a masinisztáknak. Egyáltalán, volt elképzelésük zenésről, zenéről. Különbséget tudtak tenni félhomály és félhomály, füst és füst, hang és hang között. Engem némelyikük jobban kiismert, mint én magamat az eszmélésem óta addig eltelt huszonöt-harminc év alatt. Volt érzékük az élményszámba menő hangulat mibenlétéről. Emlékszem, volt egy boltbérő, talán harminc éve, valahol a hegyalján. Bélának hívták. Hányszor ott könyökölt éjjel, hajnalig a pianínón. Ott, abban a szűkülő helyiségben egészen hátul volt a zenekari emelvény. A hangszer olyan sután, mintegy véletlenszerűen volt odarakva az utolsó ablak és a női mosdó bejárata közé. Hátamnak alig volt helye a falig, a ronda, barna, zörgő műanyag lambériáig.

Talán vasárnap, hétfőn és csütörtökön játszottam ott? Nem is fontos... De talán egy hétfő éjszaka lehetett az,

amikor az az emlékezetes beszélgetés zajlott közöttünk. Fiatal voltam, nála mindenesetre évekkel fiatalabb. Nem foglalkoztatott sem a jövőm, sem semmiféle filozófia. Addig nem is fogalmaztam meg semmit az engem valahogy mégis foglalkoztató dolgok közül, igaz, aztán se nagyon. A hosszabbra nyúlt zeneszünetben érdektelen dolgokról cseverésztünk, míg szóba nem került, hogy miért nem játszom zenekarban. Azt mondta, amit magam is gondoltam, hogy megállnám a helyem jazzben, big bandben, tánczenében, vagy akármiben, akárhol. Mondtam neki, hogy itt egy furcsa dologról van szó, hiszen játszottam több zenekarban.

Tehetséges zongorista vagyok, igen, mondtam, kiváló a hallásom. Rengeteget gyakorlok, mert megtehetem, hogy a zenének éljek. Annak a zenének, ami belülről jön. És azt egy zenekar sem tudja tolerálni, hogy csak kísérjenek, viszont én képtelen vagyok bármit megtanulni. Képtelen vagyok a hosszabb együtt zenélésre. Tudod, amit én játszom, az sosem egy mű, vagy téma, vagy hangulat. Nem, minden billentyűleütés, minden tempó, minden ritmus és ritmusváltás a lelkemből jön. Egy vagyok a hangszeremmel, vagyis azzal, amit előhívok belőle. A szó szoros értelmében a lelkemet játszom ki, ezt együttesben pedig képtelenség megtenni. És Béla úgy hallgatott, mintha valami pszichológus volna. De lehet, hogy nem is a lelkemből, hanem valahonnan még mélyebbről, valami még egyetemesebb helyről. És átmos engem egy lendülettel, kitisztít. Megszűnök énként létezni, csak az ujjaim alól előbukó dallamokban gyönyörködöm. Úgy érzem, együtt hangzom velük. Alig tudtam követni addig még meg nem fogalmazott, meg nem gondolt mondandómat. Nem tanultam beszélni annyit, mint zenélni, de olyan folyékonyan mondtam, mintha zongoráznék.

Akkor bejött egy kisebb társaság, és odaültek a zongora előtti ablakhoz, közel hozzánk, sűrűn kitekingetve. Ez nem is tudom, miért maradt meg bennem? Várhattak valakit, talán. Béla egymaga volt, hát odament felvenni a rendelést. Rajtuk kívül talán öt-hat törzsvendég üldögélt a társaságunkban, néhányan a pult előtt. Aztán szóltak, hogy játszanék valamit, és játszottam. Amikor elmentek, csak úgy tovább játszottam. Hajnalban aztán megint odajött Béla, egy vékony kötetel, rákérdezve, hogy igaz-e, elég jól beszélek németül? Mondtam, hogy igen. Erre lerakta a hangszeremre, és azt mondta, nem túl jó könyv, vagyis épp zseniális könyv, csak olyan meghasonlott az egész. Hermann Hesse: *Der Steppenwolf*. Ezt olvasd el mielőbb, okvetlenül. És azt a belehajtott újságkivágást Pilinszkytól. Aztán, talán hetekre rá elkerültem onnan, és a könyv, együtt a cikkel, nálam maradt. Vidd el most, ha gondolod...

* * *

Aztán meg van itt egy másik dolog is...

Már elég régóta jársz fel hozzám, biztos feltűnt neked a kottás könyvek és lemezek, kazetták hiánya. És ennek megvan az oka, mint ahogy mindennek... Bölcsélet, ostoba kis bölcsélet, amely segít az egyensúly megőrzésében. Egy vén legénynek arra százszorta nagyobb szüksége van, mint másoknak. Azt hiszem. Akkoriban, amikor már elég világosan láttam, hogy egyedül maradok, talán mindhalálig, láttam azt is, hogy választanom kell: elkezdek valamit gyűjteni, vagy sem. Ez most elég furcsán hangozhat, de mindjárt elmagyarázom.

A gyűjtőszervenvedély furcsa hóbort, ha épp nem valamiféle félresiklott kötelességtudat áll mögötte. Mindenképp valami lelki defektusra vezetném vissza. A világ lenyomatát lehet felfedezni mögötte, szerintem. Egy gyűjtemény mindig valamiféle teljesség hiányának a bevallása. Amíg pedig ezen gondolkoztam, egyre gyűltek a tárgyak lakásomon, melyek mind-mind egy jövődő gyűjtemény alapjai lehettek volna: italos doboz, gyufás címke, meg még egy pár dolog, ami ma már nem divat, dedikált koncertjegyek, bélyegek, sőt kulcsok. Aztán pohár alátétek, képeslapok, préselt növények, kavicsok és természetesen könyvek, kották, hanglemezek.

Aztán valahogy egyik napról a másikra tisztázódott bennem, hogy jobb lesz, ha nem gyűjtök semmit. Akkor szépen elajándékoztam mindenemet. Olyanoknak is, akik addigra már szentül meg voltak arról győződve, hogy ezt vagy azt gyűjtök – kinek miről beszéltem, kinek mit mutattam. Volt ebben a szétosztogatásban egyfajta boldogság, valamiféle naivitás, hogy majd, a nem tudható mikori jövőben, kitől milyen formában, de visszakapok valamit, a jó tett helyébe jót várj örök emberi balgasága szerint.

És ha akárki rákérdezett, csak széttártam két karom, és nem tudtam semmi konkrétat mondani. Homályos célzásokat eresztettem el örületről, elmebajról, arról, hogy a gyűjtőszervenvedély valamiképp megrögzötté tesz, számítóvá, sóvárrá és ragaszkodóvá. Olyant is mondtam, hogy a gyűjtők beszűkülnek, leegyszerűsítő lesz a gondolkozásuk, egysíkú a világlátásuk. Nem beszélve arról a sok, száználmas viccelődéssel elütött komolykodó, felsülést előrevetítő magyarázkodásról.

Aztán egy ilyen hablatyolásomnál szavamba vágott egy egyébként rendkívül illetudó ismerősöm. Azt mondta, hogy a szabadságomat félttem, a függetlenségemet. Ezen akkor nagyon elgondolkoztam, meghagyva neki, hogy talán igaza van. És onnantól kezdve valóban, ezt is mondtam mindenkinek, amíg el nem fogyott mindenem. Csupán néhány, valamiért akkor nagyon fontos kulcsomat, lemezemet, koncertjegyemet és könyvemet

nem ajándékoztam el. Amikor pedig, már nem is emlékszem pontosan, mi volt az, a legnagyobb kérélsre sem adtam oda valamit, ami akkor mégiscsak rop-pant jelentőséggel bírhatott, felül kellett bírálnom a függetlenségről szóló mesét. Az ember sosem lehet független, hiszen függőségeiben, gyengeségében és sebezhetőségében rejlik mindaz, ami emlékezteti őt Isten-képmásságára, egyúttal el is választva az istenitől. Felöltlik mindig Prométheusz alakja, ahogy embert formál a folyó sarából...

Azt hiszem, hogy az ember, ahogy egyre inkább belecsontosodik kicsiny világába, úgy egyre jobban kiárad tárgyaira a lelke, beléjük költözik, élete mindennapos részeiként életre kelti azokat, valahogy úgy, ahogy gyerekkorunkban a játékmacinak kölcsönözzük lelkünk egy darabját, hogy életre keljen. Tüzet lopunk neki. Ez pedig varázslat, a kiárasztás varázslata. Hát amit így életre keltünk, attól nem szeretünk megszabadulni. Őrizzük, mint saját magunkat, mint saját lényünket.

Ma bármit odaadnánk valamiért, holnap pedig továbbadjuk egy kedves ismerősnek, vagy ki tudja, holnapután kidobjuk. Tudnunk kell elajándékoznunk éppúgy, mint elveszítenünk bármit, ez a nyugodt és boldog élet példázata. A gyűjtő olyanért aggódik és sóvárog, amit úgysem tarthat meg, a tékozló pedig elveszíti a mindig soron következő utolsó egyetlent is, amivel el kellene számolnia. Az egyensúly megőrzése pedig a mérték megtartása szellemben, lélekben, testben...

* * *

Olvastam a veled készült beszélgetést, megyei lapunk kiváló hétvégi mellékletében. Gratulálok! Egész korrekt, már amennyiben kollégádnak, beszélgetőtársadnak jobban felfedted elképzeléseidet, tervedet a tőlem származó beszédeket illetően, mint nekem. Azt, hogy a szerkesztett, nem kevésbé pedig finomított változatokból egy könyvet állítasz össze. Se nem riport, se nem elbeszélés, hanem egy romantikus, megfogó katyvasz, amit a zenei élet egy ismert, de már visszavonult szereplője, egykor ünnepelt sztárja szájába adsz. Magadtól ezt nem írnád meg, mert ósdi, lassú, fordulat nélküli és fantáziátlan. Egyetlen előnye, hogy kellően rövidre tagolható ahhoz, hogy bármikor elolvasható legyen belőle egy-egy írás. Micsoda szépelgés!

Kiváló! Ne hidd, hogy most úgy elkergetlek, hogy soha többé nem eresztelek be. Azt mondd, hogy a vártnál sokkal jobban lekötnek a szövegek. Lehet, hogy nem hinnéd, de szükségem is van már a jelenlétedre. Jólesik így beszélni, hamar hozzászóltam, olyan, mint egy séta a jó levegőn. Tenni-venni és beszélni. Azt hittem pedig, hogy nem fog menni. Szóval hálás vagyok

érte, de jobban örültem volna, ha legelőször engem tisztepsz meg terved ismertetésével. Hiszen ha már az én szövegeimet írod meg, megérdemeltem volna, hogy pontosan tudjam, mibe egyezek bele valójában.

Vagy a fene tudja... Lehet, hogy jobb lett volna, ha a kezembe sem kerül az az engem dicsérő ömlengésed, amivel végtére csak a magad eljövendő érdemét fényezed előre. Vagy tévednék? De mindegy is. Azért örülnék, ha elolvashatnám végül a tisztázataidat, ha már így alakult. Néhány dolgot előtte azért beszéljünk meg, a félreértések elkerülése végett.

Azt mondd, hogy valamiféle esszenciáját akarod csak mindannak meghagyni, amiről szó esik. Hogy neveket nem hagysz benne, és általában semmit sem, amit akárki kötni tudna valamihez. Kiváló, úgysem a történet, hanem ami mögötte meghúzódik, amit megnyit vagy felkavar, egyedül az számít. Igen. Olyan lesz, mint a regények és filmek, amelyek úgy kezdődnek, hogy a mű valósággal kapcsolatos egybeesései csupán a véletlen művei, a szereplők pedig egytől egyig a szerző fantáziájának szülöttei. Esetleg akkor lehet egy kis keveredés, amikor kiderül, hogy a fantáziád meg a valóság terméke. Ez a szememben mindig egy mínusz pont bármely remekművet nézve is, de olykor valóban fontos. Vagy legalább hasznos...

Azt nyilatkozod, hogy a leendő kötet *A bárzongorista vallomásaiból* címen fog várhatóan megjelenni. Elismerem, jó cím. Vagyis inkább olyan cím, ami elad. És az az elsődleges. Pedig a világirodalom hány híres műve tartalmazza címében, hogy vallomások, confessions, confessiones, amelyeket e mellé képzelhet a tájékozottabb olvasó, és amelyeket mostanában a kutya sem olvas. És a kevésbé kifinomult ízlésűek számára is sokat sejtet: vallomás. Szerelmi vallomás, hétköznapi romantika, bűnbánat és leskelődés, a lelkek kirakodó vására. Talán tiltakoznom kellene összességében a vallomás szó ellen, de nem teszem.

Tiltakoznom kellene a bárzongorista ellen, még jobban, talán, hiszen konkrétan bárzongoristaként háromszor vagy négyszer néhány hónapig kerestem a kenyérre valót. Többet voltam betanított munkás is annál, persze, hála Istennek, az sem voltam sokáig. Igazából különböző hivatalokban voltam többnyire alkalmazott. Elismerem azonban, hogy az *Egy közalkalmazott vallomásai* címen megjelenő mű inkább valami pamfletre utalna, mint komoly dologra. De ki tudja, az legyen a második kötet címe...

Márpedig ahogy itt ülsz és figyelmesen hallgatod, miket hordok össze, komolynak látszol, tisztelettelűnek. Arcodra jelentőségteljes várakozás ül ki, mikor hangzik el a következő, a minden eddiginél mélyebb

bölcsesség. És én eleget téve a te tudatalattidból sugárzott feszültségnek, koraszülött, szétfolyó szentenciákat mondok erről-arról. Neked felcsillan a szemed, mint egy jó tanítványnak, aki alig várja mestere halálát, hogy a helyére álljon. Arra a helyre, amelynek kitiprásában aktív szerepet játszott.

Pedig jobban tennéd, ha mindezt törölnéd a véglegesítéskor. De igaz, akkor mi maradna? A semmi... Szép mondatok a semmiről, olyanok, amilyeneket a tehetség, a tanult, esetleg az ihletett, de a szellem jelenlőségét nélkülöző, esetleg arról mit sem tudó alkotók hordanak össze. Annak is egy szomorkás, lemondó változata. Mese az öreg, kiábrándult sztárról. A bárzongorista vallomásait diktálja. A rendes közalkalmazott unokáit boldogítja okosságaival. Nyári délután egy gesztenye vagy egy diófa alatt, a kert végében, a gyerkőcök cukros levet isznak, az öreg meg meggybort. Ezzel szemben a bárzongorista magtalanul, örökké kómásan, szarkasztikus maga siratásban részegeedik le nap mint nap, miközben egy fiatal lánynak mindenféle hülyeséget hord össze, amit aztán megfelelő marketinggel el lehet adni néhány száz példányban.

Legyen csak bárzongorista, és legyen csak vallomás... Talán igazi híredet alapozod meg vele, talán fölöslegesen töröd magad, ki tudja? Mondom, ha nincs jobb dolgod, szívesen telebeszélek neked százötven oldalt. Vagy kétszázat kérsz? Háromszázat, vagy még többet? Menni fog, de most menj, eredj, lányom! Elfáradtam, le kell dőlnöm egy kis időre.

* * *

Tegnap a rádióban hajdani kávézókról és hajdani törzsvendégeikről beszélgették újra. Egyszer, az elmúlt napokban te is kérdeztél felőlük. Mondtam, hogy milyen emlékeim vannak egyik-másik helyről. Biztos előkerül múltam homályából majd egy-két konkrétabb történet eljövendő beszélgetéseink során. De ha nem, az sem baj.

Szóval szerettem a kávézós-klubos létet – egy darabig... Sőt, ha ahhoz hozzáveszem azt, ahogy tehetséges parasztyerekként tizenhat évesen, némi kényszer árán, de hatalmas várakozással felkerültem a távoli, misztikus Budapestre, ahol elámultam mindenben, akkor azt mondhatom, azon helyek egyike-másika volt álmaim netovábbja. Nevemen szólítottak azok, akiket addig csupán újsághírekből ismertem, hangjukat pedig legfeljebb a rádióban hallottam. Mert tényleg úgy volt, hogy ha valami készült vagy valami történt az országban vagy a világban, akkor arról ott lehetett leghamarabb pontosnak látszó ismereteket beszerezni. És egyáltalán, ha valami történt a fővárosban, akkor az szinte biztos valamelyik asztaltársasághoz volt köthető.

Persze, kívülálló maradtam, ez hozzátartozik az igazsághoz, valahogy így sikerült... A művész, aki művészeket szórakoztat, maximum másodrendű, de mindenképp körön kívüli. A halkuló zenében épp csak tudomást szerez valamiről, amiről talán végérvényesen lemarad. Azok voltak a legrosszabb perceim, amikor valamelyik fakezű művész úr odakéredzkedett a hangszerhez, mert hogy játszhatná támadt. Azt az üdvivalgást pedig le sem tudom írni, amit egy-egy új szerzeményért akárki kapott. Pedig többnyire lopottak az utolsó szálig, olyan kortárs, külföldi előadóktól, akik hozzájuk valahogy eljutottak, de a szélesebb közönség elé már nem.

A kezdeti lelkesedésem néhány hónap alatt szertefoszlott. Fél év és megannyi frusztráció után már felfrissülést jelentett, ha a környék valamelyik kultúrházának rossz pianójából kicsikarhattam egy új szerzeményt, vagy akárminek az eredeti változatát lakodalmakon, bálokon. Annak a hallgatóságnak nem volt semmiféle előműveltsége, de az ő tapsuk többet jelentett, mint amazoké, idefent. Persze akkoriban fogalmam sem volt, hogy az a zárványféle, néhány muzeális értékű hely miképp létezhet egyáltalán a kommunizmus idejében.

Tehát mostanság, a hatvan felé nem csoda, ha elfog az a rosszullét, amely akkoriban levakarhatatlanul ült a nyakamra. Csupán furcsa, zsidbadt hangulatot eredményezett egyszer, másszor meg iránytalan, vak dühöt hozott a felszínre. Hányok az ömlengésektől, hogy a kávéházak így meg úgy! Persze a kávé azt szeretem. Milyen ritka volt a kávé fiatalságom idején, mekkora kincs volt!

Gyakori jelenet filmekben a töprengő, a nagy cselekvés előtt álló vagy épp unatkozva váró hős, pláne hősnő, aki cigarettafüstben ül és kávé kortyolgatva pózol. Ezt kiváló kapitalista fényképezők, világosítók, vágók és persze rendezők és színészek olyan nagy-szerűen adagolták, hogy munkájukat bármelyik propagandista megirigyelhette volna. Valami etüdökből álló, rekviemféle film is készült erről mostanában, azt majd megnézném...

Aztán azokban az időkben, amikor bejáratos voltam a kávéházi páholyokba, és valóban, bárokban zenéltem,

rabjává tett az alkohol, és cinizmusával megfertőzött az a légkör. Rászoktam a dohányzásra is. Pedig mindig rosszullét kapott el, ahányszor csak kinyitottam magam előtt egy áthatolhatatlan füstbe nyíló ajtót. Akkor rágyújtottam a küszöbön, egy lépéssel arrébb le-tüdőztem az első slukkot, az ajtó becsukása előtt pedig mély lélegzetet vettem a huzatban összekeveredő kinti és benti levegőből.

Édenkert II.

Az az igazság, akárhogy csúrrjük-csavarjuk, a háború előtti kávéházak Budapest-je halott volt. Az a szellemi frissesség, amit anno árasztott, lekoszlott áporodottsággá változott, amely mögött az akkori rivaldafények hősei többnyire csak tengődtek két szerep, két műsorszám, két megjelenés között. Lelküket eladták, a pózolás és a nagyzo-

lás lehetőségéért; valaki tudatosan, valaki nem, de mindenki betegesen. Aki életét és ép értelmét komolyan menteni szándékozta, mind elmenekült vidékre, külföldre, de legalábbis, ahogy teltek az évek, egyre inkább elmaradozott azokból az élőhalott társaságokból.

Viszont a maradók közül, akik a mostani művészvilág krémjét kinevelték, és arcot, nevet tákoltak nekik, talán mindenki elhitte, hogy ha nem a kommunisták vezeték Magyarországot, akkor sosem jut el azokba a messzi falukba az áram... Ezeknek a bűne, akik nem többek egy Ignó Pál egyre üresedő visszhangjánál, hogy Magyarországnak máig nincs önálló és mértékadó értelmisége.

* * *

Semmi különös, csak szendergek és gondolkozom. Gyere nyugodtan. Ez a forróság kikezdi amúgy sem hibátlan egészségem. Persze sokat iszom. Bort és vizet, tisztán. Ritkábban kevertem. És lassan átváltozom valami tudományos-fantasztikus lényé.

Van Kafkának az a novellája, tudod, lehet hogy olvas-tad, nem emlékszem a címére. Talán *Átváltozás* vagy ilyesmi, lényegtelen – a gondolat szempontjából... Már arra sem emlékszem, mi a története. Csak a kép van előttem, ahogy a koma bogárrá változik, és megdöglik. Meg lett írva ez egész máshogy is, Lem írta, de annak a

novellának a címére végképp nem emlékszem. Az olyan üldözéssel, de mindkettőnek az az alapja, hogy a már felismerhető, már folyamatban levő öntudatlan, szellemi átváltozás kényszere alatt sem találják meg a személyiségük átalakulásához szükséges lépések irányát.

Átváltozunk mindannyian. Arra gondoltam, hogy ezek az átváltozások szinte kivétel nélkül úgy végződnek, hogy beledöglünk. Bár mi, szerencsésebbek közben kedvünkre zenélhetünk, festhetünk és írhatunk. Én már beledöglöttem, te még nem, azért mondom el ezt most, a síron túlról. A hernyó bebábozódik, ha eljön az ideje, és lepke lesz. A nyűből légy lesz. A fűregből, pajorból bogár, és mi férgek vagyunk mindannyian.

A gyerekség végén, ahogy felnőtté válunk, egyúttal imágóvá válunk. Öntudatosak leszünk, büszkék és elhatározottak. Tetre készek és akaratosak leszünk, elveink lesznek és elhatározásaink és terveink. Minden adottá válik ahhoz, hogy bogarak legyünk. Pattanóbogarak, eszelények, virágbogarak, cserebogarak, futrinkák, bödék, galacsinhajtók, akármik. Csinos, keményhátú bogarak, a rothadás jeleivel.

De mi lárváknak akarunk megmaradni. Zavaros, igaz? Férgék akarunk maradni halálunkig, gondtalan, felelőtlen, szabad nyüvek. Csak hogy ahogy a természet rendjét a bogarak, úgy a teremtés rendjét az emberek nem hághatják át büntetlenül. Kifejlődünk néhány részleges vagy teljes átváltozás után, mert nem maradhatunk meg lárvának. De ha úgy hisszük, hogy hétköznapijainkat nem zavarhatja meg a teremtés követelő rendje, és mi megmaradhatunk lárvá állapotban, nagyon tévedünk. És egyszerre rájövünk, hogy kifejlett bogárrá változtunk, imágóvá, és ha nem hajlunk meg a változás előtt, akkor meghalunk. Elbujdoshatunk, de utálatosak leszünk.

A többi maga elől elbujdosott rohadó, alig élő bogár előtt, magunk előtt, de leginkább a férgek előtt, akik nem restelik ránk vetni magukat, nem tudva, hogy aztán ők következnek. Holott amikor imágóvá válunk, emberszerűségünkben éretté, csupán akkor nyílik meg számunkra a lehetőség, hogy az életünket a teremtő képmásaként éljük meg. Az önálló, szabad, felelősségteljes életre, amire pedig képtelenek vagyunk, amitől reszketünk, és amit végül lehetetlenként könyvelünk el. A próbálkozókat kinevetve, megvetve mondjuk, az lehetetlen. Kimondjuk, hogy hiába változtunk bogárrá, képtelenek vagyunk az életünket máshogy megélni, mint visszagubózó lárvá létben.

Ez az igazság, és erre inni kell. Az ágy alatt fekvő rohadók és böleselkedők. Döglött vagyok, hiába élő. Hiába nyitom fel a zongora fedelét, dallamaim már egy dög bűdös páráiként szállnak fel. Nem érted? Nem találsz kivetnivalót a szavaimban? Menekülnél?

Írj majd kommentárokat hozzám, ha közreadod a felvételeidet, de jegyezd meg, te most még nyugodtan tobzódhatsz mit sem sejtő lárvá voltodban. Még van talán tíz évéd is, míg egyszerre észreveszed, hogy valamikor bogárrá lettél a megszokás nyugalmi állapotából ébredve. Gondold meg, általános reakció a menekülés. Ágy alá vagy a messzeségbe, holott az nem volna törvényszerű. Menekülés kívül és menekülés belül, holott higgadtan körbenézve megállapíthatnánk, miért vagyunk pontosan itt. A válasz megszerezhető...

* * *

Szia! Régen vársz már a felvevőddel? Hát ezt vedd akkor. Lehet, nem hiszed el, mi történt! De előtte még elmesélem, hogy mi jutott az eszembe rögtön az iménti közjáték után. Minden történet tízezerféle... Még az egyetlen mondatban, egyszerűen, világosan és látszólag félreérthetetlenül megfogalmazható történet is az. Odament, arcon csapta, az meg lelőtte – romantikus, tanulságos, félelmetes, nevetséges, fantasztikus, abszurd, nonszensz, és így tovább a mindenségig...

Talán valahogy ennek a nézetnek az általánossá válása is közrejátszott a posztmodern felfogásban, amellyel végképp feleslegessé vált a történet, azzal együtt pedig feleslegessé vált mindennemű tárgyak hosszadalmas leírása. Zárójelben annyit jegyeznek meg, hogy talán saját tehetetlenségük mozgatta őket e véleményük megformálásakor, hiszen azt átláthatták, hogy újat írni csaknem lehetetlen. És pláne fölösleges. Mérgező! Vagy ki tudja, talán a Kassák szavaiban kicsapódó definíció mégis igaz lehet?

Fő a hangulat, és a hangulatváltozások hű visszaadása, a lelki folyamatok leírása, akár az önboncolás árán is, a művészet kibebelezése árán is és a szépre, jóra éhes közönség szétkergetése árán is. Csak annyi, amennyi feltétlenül szükséges valami egyszerű szövegösszefüggés megtartásához – vagy annyi se? Mert aztán persze azt is kitalálták, hogy az összefüggő szöveg maga is felesleges. Megint más a személyesség, de azt elég kevesen vállalják egy egész művön át fenntartani, pedig talán senki se képes.

Elég, ha nyomot hagyunk a papíron. Tintanyomot vagy festéknyomot – mindegy. És persze elég is, valóban, csak máshogy. Valaki azt mondja, a legjobb, ha rögtön egy szaros tenyéryomot, valaki más pedig bólogat rá. Bólogatók mindig lesznek... Hiszen állhatna minden, már az önkifejezés jegyében fogant műalkotás szaros kezek nyomaiból papíron, vásznon vagy falon – így okoskodnak a barlangrajzok számukra felfoghatatlan kifejező erejében gyönyörködő lelkek. Persze, annyira azért nem barbárok – vagy legalábbis a

galéria-tulajdonosok kísérik őket azon isten adta állapotukból – hogy ne tennék hozzá: láthatók rajtuk az alkotó zsenik jól kivethető ujjlenyomatai. A gazdaság az önkifejezés újabb fordulatai miatt sem lassulhat.

Na, de hadd ne untassalak botcsinálta esztétikával... Szóval, ahogy becsukta maga mögött az ajtót a teli szatyrokkal épp hazaérkező Pilu bácsi, fogtam az üres szemetest és rohantam felfelé, mert alig bírtam visszatartani ezt a görcsös, rohamszerű nevetésemet. Aztán majd elmondom azt is, miről beszélgettünk, de előbb ezt. Magunk között is, bocsánat, nagyon utálok magam, amikor így kinevetem őt vagy akárkit. Nemcsak azért, mert a helyzet adódhatott volna valamiképp fordítva is, mint ahogy talán sokszor én vagyok bárki számára nevetséges. És az is lehet, hogy rajtam kívül az ő megjelenésében sokan nem találtak volna kivetnivalót...

Pilu bácsi fekete napszemüvegét a feje tetején virító, tüskésre nyírt őszes hajára tolt. Vörös-fehér, nyútt pólóján orrszarvú díszelgett, egy hatalmas verejtéktócsában állva. Vászon térdnadrág volt rajta, és egy levágott szárú gumicsizma. Zsákszatyraiban azokhoz hasonló fehér-kék-piros kisebb zacskók voltak. Na de most jön a lényeg! Mintha csak a gyarmatokon találkoztunk volna, két bennszülött, ő és én. Két különböző, egy kiháló- és egy születőfélben levő fajta javakorabeli mintapéldányai. Ő az alkalmazkodó, én az arra képtelen. Én a büszke, csökönyös, ő a minden mindegy alapon meghunyászkodó. Én, aki elvesztem, ő, aki megtartja magát; kihalni pedig kihalunk mindahányan, szó nélkül.

Ahol kevés a fantázia, a történeteket az életből vett részletekkel kell megtoldani – ezt az újságírók tudják a legjobban. De hol a határ az én és bárki más története között? Néha én is azon kapom magam, hogy idegenek történeteire emlékszem úgy, mintha velem estek volna meg. Olyankor eltöprengök azon, hogy talán mindegy is, hogy kivel mi történt meg, mikor és hogyan. A gyarmatokon összeakad két öreg vadember, megszokott rituálé szerint viselkedve méregetik egymást, aztán elválásukkor mindkettőben az az édes tudat alakul ki, hogy íme, ő mennyivel különb a másiknál. De mivel is kezdtem volna, mivel is, ami ennél fontosabb? Így csak újra az derült ki, hogy senkinél sem vagyok különb.

Várjunk csak... Igen. Szóval, ha hiszed, ha nem, az öreg Pilu bácsi személyében máris akadt egy rajongód. Kérdezte nagy bocsánatkérések közepette, hogy talán én volnék az a bázongorista, akinek a vallomásait olvasta az újságja hétvégi mellékletében. Mondtam, bizony, én vagyok az, de aki leírta és átfésülte az egészet, az az a hölgy, ha esetleg látta – mert biztos, hogy kifigyelt már téged földszinti kukucskálóján át –, aki hol két-háromnaponta, hol két-háromhetente jön el hozzám.

Erre azt mondta, hogy adjam át szívélyes üdvözlését, és kérem fel, menne be hozzá is, mert ő végtelenül érdekes történeteket mondana el az életéből. Mondtam neki, hogy átadom. Erre hamar előadott párat. Megjegyezte, hogy ezeket beküldte már annak a hetilapnak a szerkesztőségbe, amelyiknek előfizetője a felesége. Azt mondta, hogy abban is remek történeteket közölnek, szórakoztatókat és komolyakat vegyesen, de valamennyi elgondolkoztató. Aztán hozzátette, hogy mintha az övéi közül is hoztak volna már. Persze, erre csak később jött rá, mert a nevek nem voltak ismerősek számára. Azóta haragszik rájuk.

Valószínűleg lesikálta hálószobája faláról a szaros tenyéryomokat.

* * *

Ülj le, ahova tetszik, és kérlek, ne szólj. Ez Pachelbel. *Hexachordum Apollinis*. Az európai zene egyik csúcsa. Nem is lehet róla mit mondani. Nem tudok. Számtalan előadótól, számtalan orgonán hallottam, pedig nem tartozott sosem a sűrűn játszott művek sorába. Még egy negyedórát legyél csendesen. Hallgasd. Vagy el is mehetsz, ha esetleg nem tudsz eléggé lelassulni így hirtelen.

Tudom, hogy mindig pörögsz. Meghülyít ez a világ, ismerős. Engedi, egy-egy pillanat kémlelőnyílásnyi hasadékán át, hogy meglásd nyomorúságos, zavarodott életed, magad. Megörvendeztet olykor, de többnyire mégis elkeseřit. Ez mintha mindig így lett volna... Kis idegen csírái ott vannak benned, gyökereik húsod marják, a szerelem szenvedélyét oltják véredbe, és te nem találsz gyógymódot kiszakításukra. Túl sokáig tartana az elvonókúra, és azt a luxust, hogy félrevonulj arra az időre, nem engedheted meg magadnak. Mese, sehol sem életképes kifogás. Hallgasd ezt, vagy menj el, és gyere vissza húsz perc múlva. Ha hozol egy üveg bort, az még jobb. Vagy maradj, nem számít semmi...

Egyszer egy részletet eljátszottam belőle, zongorán, természetesen. Saját átiratomban, ha mondhatom, és miért ne mondhatnám, ilyen fellengzősen. Büszke voltam rá, és vártam a dicsérő kritikákat, miután elmondtam a hajnali, néhány fős publikumnak, hogy mit hallottak. Nem értették. Persze, az én fajtából valók voltak, falusi parasztyerekekből lett ateista hivatalnokok és tiszték – csupán származásunkban voltunk közös nevezőn. A tehetséget bizonyos rostán átnyomó, aztán felkaroló hatalom engem ignorált, mert megbízhatatlan voltam. Előbb az alkoholizmus, aztán a megvilágosodásom, a sorozatos megvilágosodásaim miatt.

Templomot öt éves korunk után csak kívülről és mesziről láttunk. Orgonát legtöbbször sosem hallottam. A zene nem jelentett semmit. Ezt jól jegyezd meg, akinek a zene

nem jelent semmit, az akármit mond, számítón és mereven ragaszkodik semmitmondó céljaihoz, amelyek bármilyen fontosnak is tűnnek, valójában csak vásári hazudozások. Akinek a zene nem jelent semmit, az lélektelen, felesleges ember. A zene az a szubsztancia, amelyik a világ koszával egy görcsbe rándult lélek leguniverzálisabb oldószere, nigredó és athanor. Ma persze a zenét is csak hazudják, mint a humort és az őszinteséget.

Ez a kívülállás megnyugtat. Igyekszem a világ dolgaira nem reagálni, sem elismerően, sem neheztelően. Igyekszem életemhez mérten indifferensnek tartani a világ eseményeit, a hozzám eljutó híreket. Meggyőződésemmé vált, hogy ez végtelenül jó hatással van az ember lelkére, testi egészségére, ha egyébként egzisztenciálisan megteheti. A lényeg, hogy ez az igyekezet ne legyen görcsös, hanem olyan, mint egy gyakorlatsorozat, egyre többet, egyre mélyebben, egyre lazábban.

Ha nem volnék arra képes, hogy azt mondjam, nem foglalkozom mindazzal, amit életnek is mondanak, igen helytelenül, akkor biztosan magával ragadnának kiüjülő szenvedélyeim, és képtelen volnék különbséget tenni, csakúgy, mint azelőtt, fontos és lényegtelen dolgok között. Mennék, égnék, hajráznék mindenhol, és elsikkadna mindaz, amit mostanáig felépítettem. Mégis, ha mint az a százados, úgy invitálnám Jézust, mondván, Uram, nem vagyok méltó, hogy az én hajlékomba jöjj – félek, az lenne rá a válasz, hogy jól mondod. Mert nincs benned alázat...

Hallatlanul nagy igazság az, amit innen is, onnan is hallok, olvasok, vagyis, hogy ez a kívülállás büntett az emberiség ellen. Büntett, amennyiben nem osztom meg mindenkivel, mindenfelé azt, amiről úgy gondolom, hogy a világ javára válna, épülését szolgálná. Azért mégsem gondolom, hogy egészen tévúton járok. Neked elmondom, ha gondolod, tovább adod, ha gondolod, elhallgatod a bűvópatakok természete szerint. Elvégre csak egy öreg semmirekellő vallomásai ezek, akárhogy nézem. Számból, a legnagyobb bölcsesség is csak önsajnálát, vagy olyasmi.

Aztán beszélek egyszer majd Telemannról is...

* * *

Pátosz. Gyere be nyugodtan, aztán ha gondolod, kísérij el. A temetőbe megyek, évente négyszer-ötször szoktam. Körbekapálom a fiam sírján tenyésző bokrokat, közben nekikeseredek, elbögöm magam, aztán leülök egy padra. És bizonyítgatom a világ legnagyobb marhaságát, hogy személye nem jelent nekem semmit. Az ember mindig a legátlatzóbb hazugságokhoz képes a leginkább ragaszkodni. És miért? A semmiért... Ez többnyire a hitetlenség legbiztosabb jele.

Talán annyi idős volna, mint te. Ő az, egyébként, akiről végképp nem szoktam beszélni. Hazajött meghalni húsz-egynéhány évesen, menthetetlenül, agydagattal a fejében. De ezt inkább hagyjuk ki, csak neked mondom... Persze, te meg joggal hihetnéd, hogy csak kitaláltam ezt. Beszédébe minduntalan francia szavak keveredtek. Abbeli szilárd elhatározással érkezett, hogy a szülőföldjén kell meghalnia. Akkor keresett és talált meg, amikor a börtönből, ahol mint hazaárulót őrizték, valami kegyelemfélével kiengedték. Akiknek dolguk van egymással, azok mindig összefutnak, egymásra lennek – ez a gondviselés csodája. Akár öröm, akár bosszúság, de mindig véletlenek sorozatába van öltöztetve.

Orvosi papírjait lefoglalták, mintha hamisított jogosítványok, belépők lettek volna az ígéret földjére. Aztán elismerték, alátámasztották a kinti diagnózis helyességét. Ezért úgy halhatott meg, hogy nem hurcolták meg, mint némely egészségesen, vagy csak lelkileg összetörtten visszatérő hazánkfíát. Máig sem tudom, miképp akadt a nyomomra. Igen, a gondviselés, az isteni terv, említettem. Még járnai sem tudott, amikor az anyja magával vitte Jugoszlávián át. Ma már kimondani is milyen furcsa: Jugoszlávia – mert azt, hogy fiam, naponta kimondom. Adyval beszélgetek a fiúkról, azon vitázva, hogy melyiköknnek rosszabb...

Olykor aztán elüldögélek még odakinn egy padon, elbeszélgetve egy-egy bármi-történjék-a-temetőbe-kikell-menni öregasszonnyal. Némelyik valóban nagyon kedves és odaadó szerető lehetett. Van, amelyikről el tudom képzelni akár azt is, hogy élethosszig szerette az urát. Azt biztosan tudom, hogy engem szeretett a feleségem, csak amikor úgy döntött, hogy kimegy, akkor haltunk meg egymásnak. Ez ma talán már nevetségesen hangozhat, a fene tudja, de igaz. Sosem váltunk el papíron, csak akkor az egyszer, szóban. Baranyai szülőfalujában, egy hideg márciusi napon. Az ilyen elválós napok, ha megfigyelted, mindig hidegek, hidegebbek az évszak átlagánál. Van ebben valami természetellenes...

Olyan világosan emlékszem egy képre, mintha filmen látnám. Hitte, hogy hamar elmúlik a kommunisták ideje, de nem élte meg. Egyszer, talán '93-ban, de lényegtelen is, utánajártam. Az egyetlen létező nyomon eredtem neki. Volt a faluban még valaki, egy gyerekkori barátja, aki akkor vele egy csapatban kelt útra. Kurta volt a beszélgetésünk, de azt értésemre adta, hogy biztos benne, nem szívesen találkozna velem még egyszer. Azóta kiderítettem, hogy egy francia falu temetőjében nyugszik.

Hófoltos március volt. Az előző napok valamelyikén apóssal kimentünk ibolyát keresni. Szedtem egy nagy csokorral neki, és megígérttem vele, hogy kiveri a

fejből a disszidálás gondolatát. Végtelenül naiv voltam, hittem minden kimondott szóban. Azt hiszem, ez nagyjából most is így van. Hittem a megejtő nézésekben és a lapos, kihívó pillantásokban, és hittem mindenben. Pedig a csomagját, mint utóbb kiderült, már előző nap este elvitte és felpakolta a faluban lakó sofőr háza előtt álló buszra.

Annának hívták. Világoszöld szövetkabát volt rajta. Bokáig érő, drapp, hímzett bársonyszoknyáját hosszadalmas sorbanállás után vette, Pécsen talán. Andriskán egy sűrű mintás kék kabátka volt, kék kötött sapkája homlokába volt húzva. Bordó nadrágja térdére egy szürke egér volt felvarrva, prémes csizmája himbálózva lógott anyja derekánál. Pufók arcát hamar kicsípte a lengedező, hűvös szél. Sokáig nézett hátra, rám, és én csak azért nem ordítottam fel fájdalommban, mert hinni akartam, hogy jobb életük lesz, mint itt. Ez a hit tartott sokáig józanul, a kép, ahogy szállnak fel a buszra.

De miféle józanság volt az? A bányában dolgoztam akkor, talán három évet, mint villanyszerelő, ott sok szakmát kitanul az ember. Estéknént játszottam, de kezem, ujjaim egyre nehezebbek. Három évig hiába vártam, nem kaptam hírt róluk, ezért arra az elhatározásra jutottam, hogy átzenélem és átiszom magam az életen. A világ nagyobb dicsőségére, valami csodára várva. Abban az időben száználmas lumpenné züllöttem, és semmi nem érdekelt.

Persze ez így pontatlan, de kifelé belőlem nem látszóhatott több a részegen kívül. Szerencsémre, minél ittasabb voltam, annál felszabadultabban tudtam eljátszani a könnyű napi és örökzöld slágereket, és annál nagyobb beleéléssel. Valami azért születőben volt bennem, ami megtartott, átsegített anyai éven. Mostanában pedig egyre gyakrabban jutok arra a megállapításra, hogy a fiamnál soha nem lehetett volna fontosabb az életemben senki, ha itthon maradtak volna...

* * *

Gyere be nyugodtan. Gyere erre, a konyhában vagyok. Főzök. Marhapörköltet. Mostanában ez a kedvencem. Tudod, úgy szeretem, ha a hús már kezd szétfőni. Jó illata van, igaz? Ebédelsz velem? Teríts meg, addig szóval tartalak...

Szóval. Néztél már tükörbe úgy, hogy nem a tested, az arcod, a bőröd nézted, hanem a saját szemedbe néztél, mintha valaki máséba? Jó, mosolyogj! Pedig komolyan kérdezem. Igaz, hogy te nő vagy, és vagy harminc évvel fiatalabb, mint én, de azért kíváncsi lennék arra, hogy vajon te is ugyanazt a vadállatot látod-e, akit én? Ne vess, és nyugodtan nézz a szemembe... Neked úgyse fog előbújni. Mások és más állatok jönnek sorban,

közöttük valahol én, de az nem. Azt a megkülönböztetett vadat csak én láthatom.

Láttad-e már esetleg úgy a benned lakó vadat, hogy miközben beszéltél magadhoz, átszaladt az íriszed színei között, és mint egy félfő szarvas, bevetette magát táguló pupillád feketéllő vizébe? Mert én először így pillantottam meg. És jött felém, az ember, aki vagyok, meztelenül, aztán eltűnt.

Kis lángocskákká változott, szétfoszló szivárványszínű lángocskákká, és a lángok állatokká változtak, tulajdonságaim szerinti állatokká: birkává egyik, papagájává másik, aztán kecskévé, kígyóvá, disznóvá, majomná és féreggé. Mindegyik előlépett, grimaszolva felém köpött néhány szónyi gondolatot rólam, és távozott. Lánggá változva, szemrehányón vagy lesajnálón.

Totemállatok. Az extázis kihúzza őket isten ege alá: sasok, medvék, teknősbékák és őzek. Ott táncolnak talpig emberbőrben, dübörgő dobok gyorsuló ritmusára a tűz körül. Mi pedig megfélekedtünk róluk. Róluk is... Néztél így tükörbe? Nem hinném, hogy a nőkben is ott lakna az a vadállat, mert a nők eleve a férfiakban laknak. Engem testvérenek szólított, és sokáig nézett szomorúan. Azt is tudom, mit mondott volna.

Egy szétbontott g-moll akkordot éreztem a véremlen lassan vibrálni, mintha egy hatalmas teremben egy magányos négyes húzta volna. Benne pedig ott volt egy hegedűre és zongorára álmodott kettős verseny lassú tétele. Éles trombitával, a hegyek magasában tompán lebegő vadászkiáltással és a pokol városából elődumogó dobokkal. Lassan húztam arcomon a borotvát.

A szarvas üzött rohanásából egy pillanatra megtorpanva rám nézett. Hideg lehetett odabenn a fák között. Fújató lehelete percekig szállt felém. Azt hittem, kibuggyan az üvegen át, mint valami furcsa, aranylós könnycsepp. Torpanása után öngyilkos módjára vetette bele magát a fekete mélységbe. Így öregsünk...

Előjönnek sorban az én lényei, hogy meghaljanak, és egyre kevesebbek leszünk. Ki lesz az utolsó, aki velem együtt hal meg majd? Egyre szürkébb és vizenyösebb lesz a szem, egyre kevesebb állatnak ad rejteket, de most még titok, hogy megőrülök vagy elsorvadok. Most még titok, hogy melyik téboly visz magával, ha nem választok időben magamnak egyet a vadak közül.

Én a szarvast szerettem volna, vagy valami nemes ragadozó madarat, de félek, hogy a majom marad, vagy a kecske. Ha nem a szarvassal halok meg, akkor talán a többi mindegy is... Megterítesz, ha megkérlek? Nincs leves, csak ez a pörkölt. Na egyél egy tányérral! Vagy ha nem, hát nem.

Állok a tükör előtt, és a szememben megpillantom a végtelen világot, amelyet a jó isten úgy szeretett, hogy

feláldozta érte egyszülött fiát. Érted ezt? Végtelenül jelentéktelen és hiábavaló lesz minden, amint egyszerre megpillantom az engem élő teremtést, amelyikről aztán rögtön meg is feledkezem. Te szaladsz a pénzed után, én meg a borom után, és azt hisszük, hogy büntetlenül megússzuk a magunkkal való szembenézés elkerülését, pedig nem. Keserves lesz. Annál keservesebb, minél jobban elodázzuk. Végül már csak egy valaki fog viszanézni ránk, rám, és félek, hogy nem az a szarvas lesz, akit én úgy megtartanék magamnak...

* * *

Emlékszem egy másik nyári történetre, pedig lehet, hogy ez nem velem történt meg. Gyerekek voltunk, olyan hat-nyolcéves formák. Hirtelen jött nyári eső után mezítláb tocsogtunk a szekérek alakította földúton megállt gőzölgő pocsolókban. Szedret szedtünk az árokparton, és valami mozifilmről beszéltünk, amit közülünk senki sem látott. Érdekes, ha végiggondolom, emlékezetem legszebb napjai között talán egyet sem találok, amelyik ne volna legalább érintőlegesen valami kinti, természeti idillhez köthető.

Cigányok jöttek az erdő szélén levő lakásaik felől a faluba, akiktől mi nagyon féltünk. Szurtos arcú, nagy bajszú emberek, óriási karimájú kalapban, hátukon zsák, batyu. Visító nők visító gyerekekkel. Mintha ünneplőbe lettek volna öltözve, mintha ünnepre készülődtek volna, és mintha furcsán ünnepélyes, nyekergő hegedű szólt volna, talán a fák közül, vagy egyenest az égből.

Estefelé tüzet gyújtottak a félig földben álló kunyhók között, nótaszóval vacsoráztak, és ha olykor észrevettek minket, barátságos szóval hívtak maguk közé. De bátorságunk sosem volt odamenni, habár néhányan az idősebbek közül olykor kiléptek a fák árnyékából, és nézték a felfoghatatlanul örökké jókedvű társaságot. Azok pedig a saját nyelvükön mondtak valamit, és hangos hahotázásban törtek ki. Mint a távozni készülő idegenek utolsó éjszakájukon.

Évekre rá hallottam a falusi pletykát, hogy elköltöztették őket Pécsre meg Tatabányára, modern lakótelepekre. Ennek igazán senki sem örült, sem közülük a szétszórt nagycsaládokban akárki, sem mások, máshol. Persze hogy nem bírtak ott megszokni. Elhagyták maradék nomád kultúrájukat, lelakták a lakásokat, aztán értetlenül szökdöstek volna vissza, amikor már nem volt visszaút. Egy ismerős család valahogy vissza tudott költözni a falunkba, de ők akkor már nem azok voltak, mint akik elmentek.

A férfi naphosszat a kocsmában ült, holott azelőtt dolgos ember hírében állt. Megjavított a házak körül bármit, amire megkérték, és mindig tudta, mit fogadhat el. Szomorú történeteket mesélt a városról, nagy csa-

ládjáról, amit szétszedtek a tudatlan hivatalok és előljárók az elvileg jót akaró tanácsadókra hallgatva. Aztán úgy hozta a sors, hogy állítólag betörték néhány házhoz, és valaki rajtakapta őt meg egy cimboráját. Elvitték, és többet nem láttam, nem hallottam felőle. Én is elkerültem a faluból egy jó időre.

Hanem évek múlva vissza kellett költözöm haldokló apámhoz. Elkapott egy nyári, meleg eső két falu között. Vastagon esett, alig láttam át rajta, de mintha őt, az öreg Bazsi cigányt pillantottam volna meg. A régi dűlőn egy taligát húzott, én pedig az új aszfaltúton bicikliztem szembe vele. És akkor olyan élesen vágott belém annak a régi nyári esőnek a képe, az egyszer savanyú, másszor édes szeder íze, ahogy évtizedekkel azelőtt, ismeretlen világokról fantáziálva, négyen-öten bandukoltunk a kinyíló és ránk csukódó messzességbe...

Aztán amikor hazaértem, rákérdeztem, hogy mi történt vele. Azt mondták, hogy rábizonyítottak valamit, és amíg ő ült, családja végképp szétszéledt. Bazsi bátyó pedig büszkébb volt annál, hogy ezt ép ésszel el tudta volna viselni. Persze a cigány büszkeség furcsa természetű. Ellentéte a miénknek, mert mi láttatni akarjuk azt, ők pedig nem. Nincs se szomorú nóta, se vidám dal. Nem tudom, mi igaz az egészszől, és pontosan hogy volt, mert aztán a folytatódó betörések hatására éberebb lett a falu, és elkaptak valaki mást is, de mintha az a hír járta volna, hogy az öreg kiköltözött egy lyukba, ahonnan az élete elindult, és aztán afféle mezőőr lett, és a téesz erdeit, méheite felügyelte.

Apám meghalt, házat eladtuk, elköltöztünk, és habár cigány ismerősöm közben lett sok, kiváló muzsikusok, érzékeny lelkűek, mégis, dolgom eggyel sem akadt, hogy azt mondhatnám, megismerhettem a fajtájukat. A nyári, boldog esőkről pedig azóta is mindig az a természetfeletti tisztaságú, bús kép jut eszembe. Talán, mert a cigányok valóban hasonlatosak voltak valaha a nyári esőhöz.

* * *

„Mihelyt megértettük, hogy semmik vagyunk, minden erőfeszítésünk csak arra irányulhat, hogy semmik legyünk.” Ez egy idézet. Simone Weiltől való, a huszadik századi misztikustól. Ezt nem Pilinszky fordította, de nem is ez a lényeg. Mostanában olvastam, és nem hagy nyugodni. Azt mondom, semmi vagyok, mert jól hangzik, és mert valamiképp megfelel a gondolkodásomat alakító esedékes körülményeknek. De aztán összezedem magam, és újra minden erőfeszitésem épp arra irányul, hogy semmi voltom feledjem, és ország-világ előtt bemutassam, hogy igenis, valaki vagyok. Valamire való vagyok. Vagyis hiába értettem, nem tanultam meg. Nem vált bennem élő, alakító tudássá.

Úgy tűnik, persze sokadszorra, hogy két ember vagyok, legalább két ember. És egyiket el kell veszítenem, hogy a másik megmaradjon. Egyik slágereket és könnyű dalokat játszik, a másik valami végtelenül boldog, szomorú siratót. Egyik magát kívánja, másik a megváltott világot. Egyik a népszerűséget akarja, a közkedveltséget, azt, hogy meghívják, játszassák, kérdezzék, bemutassák és ráismerjenek. A másik semmit sem akarva nyugalmat keres és csendet, békességet mindörökké. A közös bennük, hogy folyton mindkettő bakot ló...

És milyen kitartóan vár a megmaradásra szánt örökösön kitagadott. Milyen lassan üt a billentyűkre, milyen hosszan kitarja a világot éltető hangokat. Azt hiszem, akkor lesz az ember keresztény, amikor ezt megértve követeli, hogy semmivé lehessen. Amikor képes minden alkalmat megragadni arra, hogy megint kicsivel kevesebb és hátrébb való legyen. Egy a legkisebbek közül. A többi enélkül csak duma. Értelmünk szerint mindannyian pogányok vagyunk, egészen addig, amíg semmik nem lettünk, hiszen úgy látom, hogy amíg valami láthatóként, felmutathatóként van belőlünk, addig az újra és újra kierőszakolja maga számára a valakiséget, létezése mindenekfelett való elismerését. Önáltatással, csalással, legfőképp a szellem letisztuló fogalmainak mindegyre való felkavarásával.

Ez az igazán megélt élet, amire képtelennek mutatkozunk, csak a kiáltás marad, az isten bárányához, aki semmivé levésével veszi el bennünk is a világ bűneit; annak a bűneit, aki nem képes kizárólag semmiségének elérését akarni, akitől csak a ritkán őszinte könyörgés telik: irgalmazz nekünk! Megbocsájtás és türelem: ezek nélkül nincs semmi. Aki megbocsájtani nem tud, az szeretni sem tud. Az a nagyszerű az evangéliumokban, ahogy felhív minket minden parancs és törvény feledésére, de persze ezt a bürokraták nem érthetik. Ezért tagadják is. Ahogy szavai azt adják tudunkra, hogy a lélek bűne az örökös meg nem bocsájtás és türelmetlenkedés, a természetlen önzés, mert mindaddig hiába ismerjük fel semmi voltunk, amíg nem tudunk megbékelni a feltétlen alázat szükségességével.

Én is mindig izgága voltam, és talán a mai napig az vagyok, ha olyan szituációba kerülök, ahol alvó büszkeségem sérül. És nem tudom, mi a jobb, elkerülni minden ilyen helyzetet, megfutamodni előle, ha úgy tetszik, vagy belemenni, mondva, gyakorlat teszi a mestert. A megfutamodás kétségtelenül hasznosabb, viszont valószínűleg ugyanúgy nem segít a semmivé levésben sem. A kihívás elfogadása pedig elbolondíthat, megmérgez, kinyitja remeteségemet, keresztülgázol rajtam, és megerősíti bennem azt, aki nem hajlandó semmivé válni.

Hazugság minden! A közönség kegyeiért, amiről persze tudom, hogy éppen a legnagyobb semmi, azelőtt képes voltam idétlen versenyekben megégni. Utána viszont hiába korholtam magam, hogy zongorázzal volna nyugodtan ott, ahol szeretek, ahol még évek múlva is emlékeztek rád, és pont azért, mert úgy látszott, hogy képes vagy a kevesebb akarására. A kevesebb csillogás, a kevesebb hangoskodás, a kevesebb hivalkodás, a kevesebb mámor, a kevesebb taps, a kevesebb ital, a kevesebb gázsi, a kevesebb festék akarására. Persze mindig csak a gondviselést emlegetem, az elrendelést, a tervszerűséget, de mi mást tehetnék, ha annyira magamon érzem mindenben ezek valóságos voltát?

Rohanjak a pszichiátriára, hogy bizonyítsák be, ez csak agyrém? Csak az elme kóros működése? Biztos találnék valakit, aki ezt szívesen megtenné, csak hogy attól nem lennék nyugodtabb sem, egészségesebb sem... Képzeld, itt lenne egy halom látlelet arról, hogy ez az ember miért nem tud eléggé szeretni, és én még közelebb érezném magam az örülethez, mint így, most. Nem, ehelyett inkább hinni akarom, hogy képes vagyok bármi elvesztésére, és kikérem magamnak, hogy inkább ne én döntsek józanságról és örületről. Hadd ne az ember döntsön! De ez lehetetlen...

* * *

Mindig várlak, de a napokban még attól is jobban vártalak. Rengeteget gondolkoztam azon, amit a múltkor, már elmenőben kérdeztél. Úgy játékosan, de mégis, időközön át. Vagyis szerintem melyik zene fejezi ki leginkább a XX. századot. A lelkületét, a lényegét, ilyesmi...

Azt hiszem, hogy a tangó az. Habár sok dalformát és stílust sorra vettem, valahányat elvettem. Soul, blues, ilyen-olyan dzsessz, reggae, rock, és ki tudja még, mi minden. Mindet el tudtam valamiért vetni, a tangó kivételével, és már nagyon vártam, hogy ezt elmondhassam neked.

Ne várj nagy értékelő beszédet, csupán egy példát, vagy inkább felfedezést hadd mondjak el. A század egy furcsa békeidőszak végével köszöntött be, aztán háborút hozott, amit gazdasági válságok követtek, és megint világháború, aztán béke, hidegháborús évek, háborúk szanaszét a világban, hogy végül valami furcsa, áramütött, euforikus békével búcsúzzon. De az előző század sem volt ettől rosszabb vagy jobb. És az azt megelőzők közül egyetlen egy sem. Valami állandóság kísérte az emberiséget végig az ismert történelem folyamán, és sokáig nem jöttem rá, hogy mi volt az. A töprengésem pedig a felfedezéssel zárult, illetve lett még zaklatottabb, követelt még nagyobb erőfeszítést tőlem a folytatáshoz.

Amit egy jó tangó adhat, ahhoz viszonyítva minden csak részleges. Részleges révület, részleges eksztázis,

részleges visszafogottság, részleges átélés, részleges álmodozás, részleges lelassulás, részleges felpörgés, részleges elgondolkozás, részleges kiüresedés, részleges szenvedély.

A felfedezésem a következő: az a valami, ami évezredekken keresztül kísérte az emberiséget, az emberi lélek volt. Kinevethetsz, én is jót nevettem ezen, aztán utóbb mégsem találtam olyan viccesnek. A lélek, mint csupán az emberi élet kísérőjelensége...

Az iskolában nekem azt tanították, és minden iskolában azt tanítják, ami egyúttal, mint egy nagy és régi hevület, ott van a modern világ mindent kierőszakoló szellemében, hogy az ember és az emberiség fejlődik, halad, összetettebb és bonyolultabb lesz, sokoldalúbb és nehezebben megragadható. És ez egy nagy hazugság, csakhogy annyira jól kimódolt hazugság, hogy elhiszszük, ráadásul vele még a lélek fejlődését is. Erre jöttem rá. A lélek, ha nem az emberben van, akkor benne van a tangóban, és az mindig tangó marad.

A lélek nem fejlődik, csak örökké más arcát mutatja, és mi, ahogy egyszer egyik, másszor másik arcát fedezzük fel a léleknek, valami irányt, fejlődést találtunk ki rá, holott az végig ugyanaz maradt. Érted? Azt hiszed, más ember lennél, ha ötven év múlva születesz, pedig nem. Azt hiszed, más lettél volna, ha háromszáz éve születesz, pedig nem. Azt hiszed, más lennél, ha gazdagnak, ha szerencsésnek, ha Amerikába születnél, pedig nem. Csak ugyanaz a téged kísérő, egyetemes lélek más-más arcát mutatta volna meg neked és a környezeteknek.

Ez egyébként nagy változásokat átélő embereket megfigyelve nyilvánvalóvá válik. Amikor a makkegészséges ember óvja magát, féltve testét minden betegségtől, kórtól, bajtól, szörnyülködve, érthetetlen távolból néz a balsorsra. Aztán katt..., fordul egyet a

szerencse kereke, és ott fekszik a betegágyon, a felépülésben egyre kevésbé reménykedve, egyre inkább hozzászokva az újabb, nyomorult létezéshez, megtanulja azt elfogadni, megbecsülni, sőt átélni. Azt mondják, más ember lett, holott teljességgel ugyanaz maradt, csak a lélek fényei elsötétültek a bőrén. Így van ez mindenkivel, mindenben. És ez a zenében a tangó.

A lüktetés, a húzás, a szívdobogás a lélek, érted? Az egymásba gabalyodó, fel- és leszaladó, kiváráó, robbanó dallamok a folyton nyugtalanító tettek megtételének lehetősége. Egyik a másikat kitölti, előreveti, hátrafogja, erősíti, gyengíti, kitámasztja, elrepíti. A lélek így kísérte végig és kíséri az történelem során a bárhol megszülető embert.

Most csodálkozol, hogy a múltkorában a barokk zenéről beszéltem hasonló elragadtatással, igaz? De mi a különbség a kettő között? Hát pont az, hogy a tangó egy hús-vér állat, annak az égi szellem-zenének, amelyet rokonítok a boldogság csendjével, amelyet egynek mondok isten végtelen anyaméh csendjével, annak a földi lenyomata. Sárkány, Pegazus, akármilyen mitikus, mégis élő állat.

A tangóhoz még talán a népzene volna fogható, de az túlságosan halott. Úgy értem, hát igen, halott, szépítgetés nélkül. Lejegyezve fekszik papírokon, lemezeken, és ha egy ihletett népzeneész a vérével kezd játszani, mintha átrendezni készülne az ég csillagait, már nem képes népzeneésznek megmaradni, akkor műve máris világzene lesz és eklektikus akármi a műértők szemében, holott csak feléled az, mint a fönix, évezredek álmaiból. A tangóban pedig még mindez él. A tangó egyszerre a hullámzó szenvedély maga és az annak elülte utáni csend – út egy sebzett harmóniából egy sebzetlen harmóniába. Kiút, a világ magába szívó ürességéből egy elteltető, személyes ürességbe...

Jégkorszak